

NA VAKADIDIKE NI VEIYAUBULA ESO E KORO, LOMAIVITI

(Talanoa kei na i taba e vakarautaka na Bird Life International)

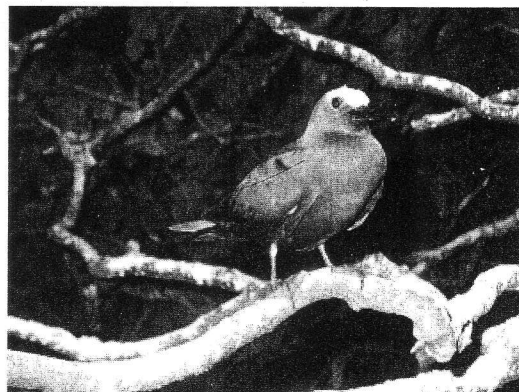
Na yanuyanu oqo ko Koro e kilai levu ena noda vanua ni yanuyanu ni marau ka ra kilai tani na kena veimatasere ena buturara ni veivakamarautaki. Ia e lailai sara nai tukutuku me baleta na kenai yaubula se na veivakatorocaketaki eso. Ko Koro e kaono tiko ni yanuyanu levu ena noda vanua, ka tiko kina e tinikava (14) na koro ka rauta ni 109 na kilomita vakarivirivi na kena levu.

A vakayacora na taba ni veiqaravi oqo na BirdLife International Fiji e dua na vakadidike ni yaubula eso ena loma ni vanua. Nai naki levu ni vakadidike sai koya me kilai ka volaitukutukutaki na veika eso ka rawa ni laurai ena loma ni yanuyanu. A vakayacori na vakadidike mai na 15-20 Januери, 2006 ka sagai me dikevi na manumanu vuka, moko, gata, bebe, ika ni waidranu kei na meca eso ka rawa ni kunei kina. Na taba ni veiqaravi oqo na BirdLife Fiji e vakailavotaki mai na Darwin Initiative mai Peritania kei na European Community (EC).

Manumanu Vuka e Koro

E tolusagavulu (30) taucoko na levu ni manumanu vuka e kunei rawa ena vakadidike oqo. E ruasagavulu ka lima (25) na manumanu ni vanua ka lima (5) na manumanu ni waitui. E lima na manumanu vuka ni vanua e nei Viti duadua; aya na Kaka, Kula, Soqe, Reba kei na Delakula. Mai vei iratou na lima oqo, e kunei ni sa bau levu dina nai wiliwili ni Kula kei na Kaka. Ena yaga me dikevi tale mada se cava e vakavuna na levu ni kedrau wiliwili.

Nai otioiti ni vakadidike ni manumanu vuka e Koro a vakayacori ena vula ko Tiseba, 1924 mai vei iratou na Whitney South Sea Expedition. Ena tukutuku koya, a kunei kina eso na manumanu me vaka na Vuase, Matayalo kei na Qilu. Ko iratou na tolu oqo eratou sa sega ni kunei ena dua na macawa ni vakadidike oqo. Ia era tukuna na lewe ni vanua ni ra se tiko eso na Qilu. Oqo sa rawa ni vakaraitaka ni sa lutu sara vakalevu na kedrai wiliwili. E kunei sara vakalevu e Koro na toa ni veikau ni vakatauvatani kei na dua tale na yanuyanu sa sikova oti na taba ni veiaravi oqo (BirdLife).

Oqo na manumanu na Gogo.

Moko kei na Gata

E kunei rawa e tinikarua (12) na veimataqali moko kei na dua na gata. E rua vei ira na moko sari e nei Viti se kunei duadua e Viti. E vakabauti ni levu tiko na gata e Koro ka nanumi ni rawa ni vakavu oqo mai na kena sega ni tiko e Koro na manipusi.

Bebe

A sega ni levu sara na bebe e matata na kenai tukutuku ia na kena madaga ka rawa ni matata e 18 na kena veimataqali. Mai na kena oqo, e rua e nei Viti duadua. Na kena vo ni bebe ena gadrevi me dikevi ka me matata na yacadra.

Ika ni Waidranu

E vakaibi na vakadidike oqo ena tolu ga na uciwai e Nabasovi. E kunei rawa kina e lima na ika (Vo loa, Ikabau, Beli, Ikadroka, Sakelo), rua na duna (Diria, Badamu) kei na tolu na ura (Ura dina, Ura vulu, Ura ivi).

Meca eso ka laurai

Dina ga ni se bera ni kunei na manipusi, ia sa dua na ka na levu ni boto gaga e kunei. A kunei talega na pusi, koli, kei na kalavo e veikau. Sa tekivu me ra sa lewe levu sara tiko na maina vakabibi ena koro ko Naqaidamu. Ko iratou kece oqo eratou meca levu tiko ni manumanu vuka kei na son tale nai yaubula.

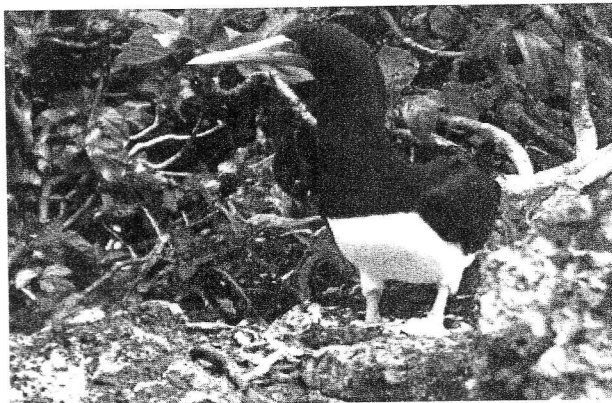
Na Kalavo e dua na meca ni manumanu.

Sa kunei tale ga na veimataqali kau ca eso ni re sa basika yani kina yanuyanu. Oqo e wili kina na wa salasala eso ka sa sasala ena veikau kei nai teitei. Eso na kau gaga me vaka na 'Lantana' kei na vica tale sa tekivu tete ia e vaka me sala muria tiko ga na gaunisala.

Na Veikau

E dua dina na veikau totoka ka bulabula nai tuvaki ni veikau ka ra sega soti ni veidelana lelevu na kena veidelana. E nanumi ni veikau gone na veikau oqo ena vuku ni kena sega ni kunei kina eso na kau qase me vaka na Dakua. Ia, na kauwai levu e tiko sai koya ni rawa ni musu taucoko na veikau oqo me vaka ni sega soti ni dredre na kena lakovi.

O koya gona sa tiko kina na kauwai me na qarauni na kena vakayagataki. E vakabauta na taba ni veiqaravi na BirdLife Fiji ni dodonu me kauwaitaki na kena vakayagataki vakavuku na veikau sa bau vo toka baleta ni ra tiko kina nai vurevure ni wai ni gunu.

Na yaca ni manumanu oqo na Toro.

Era dave koto mai kina na veiuciwai eso ka vakagunuva tiko na lewe ni vanua ena yanuyanu oqo. Kevaka esa na yaco me musu na veikau, sa na dodonu tale ga me namaki ni sa na veisau na tuvaki ni wainigunu kei na draki ni vanua baleta ni veikau e veivuke me bulia na draki ni vanua.

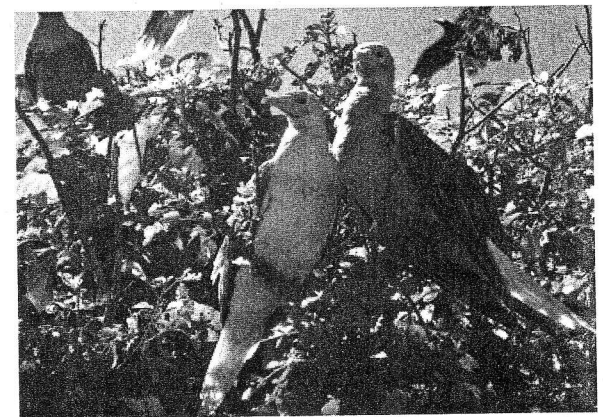

Oqo na yanuyanu ko Koro ni da raica tiko yani vakayawa.

Vakavinavinaka

Na taba ni veiqaravi oqo (BirdLife Fiji) e gadreva me vakavinavinakataka vakalevu na veiqaravi kei na veitokani a sotavi ena gauna ni veiqaravi oqo.

Na vakavinavinaka levu vua na Turaga Tui Naigani ena koro ko Nabasovi, na Turaga Tui Nasau ena koro ko Nasau, na Turaga Roko kei na Roko veivuke, David kei Elsa Miller ena Dere Bay Resort kei ira na turaga kei na marama veiqaravi e Dere.

Na red footed booby se toro.

(Na i taba mai na Bird Life International).